

התערוכה הכללית של אמני ישראל תשכ"ד

הארץ / 28.2.64 / תע' קבוצתית / תערוכה כללית / מוזיאון תל-אביב לאמנות

274 ציורים בטכניקות רבות ושונות וקרוב ל-50 פסלים, תבליטים וריקועים, פרי מכחולם ואזמלם של 280 משתתפים, מהווים את הרכבה של התערוכה הכללית השנתית של חברי אגודת הציירים והפסלים בישראל. זוהי כמות לא מבוטלת של מוצגים העלולה להכביד ביותר על הצופה אם אינה מוגשת בקבוצות בעלות קו משותף או מסגרת התפתחות מסוימת. בתערוכה דומה שנערכה בשנה שעברה, הצליחו המארגנים לתלות את היצירות בדרך שאפשרה לצופה להתבונן בהן מתוך מעבר שוטף ללא קפיצות מפריעות, וכך להפיק את מירב ההנאה מהתערוכה בכללה ומהמוצגים הנפרדים. בתערוכה הנוכחית, לא הצליחו המארגנים לסדר את המוצגים בדרך המניחה את הדעת, ונוסף לקושי הרגיל הנגרם עם הצורך לעקוב מתמונה לתמונה אחרי תוכן צורני וחוויתי שונה, נוסף עליו קושי מיוחד, הנובע מחוסר קו כיוון כללי מדריך, המאפשר לעבור במינימום מאמץ מיצירה ליצירה. לליקוי ארגוני זה תוצאות קשות לגבי המוצגים הנפרדים: עם כל הרצון הטוב וההשתדלות הכנה ביותר, נוצר בלב הצופה הרושם שאם כי יש עבודות גרועות במיוחד, כמעט אין יצירות המתבלטות בבידור מעל הממוצע הכללי. התרשמות כזאת עושה עוול למספר מוצגים הראויים בהחלט לתשומת לב מיוחדת, שכן התרשמות כזאת נובעת יותר מדרך התלייה הכללית מאשר מחוסר מוצגים בודדים בעלי רמה מעולה יותר.

דובר הרבה בעת האחרונה על העלמו של ה"אוונגרד" בתור שכזה. במקום חתירה לדרכי הבעה חדשות, לעיתים מהפכניות ובלתי שגרתיות, מופיע החיפוש אחרי העמקת תוכן אישי במסגרת דרכים מקובלות. כמוכן, שחיפוש אחרי העמקת תוכן ייחודי ואישי הוא סימן ברוך וראוי לשבח בכל זמן, אך בעת ובעונה אחת, הוא מבליט את ההבדל המהותי בין אמן בעל עוזו רגשי אמיתי ותוכן פנימי, לעומת המצייר או המפסל, שגם אם הוא בעל תחושה אסתטית סבירה, אין עמו התבטאות חשובה משלו. אין כאן כל ניסיון להטיף לחיפוש מלאכותי של דרכי הבעה חדשות או יצירת אוונגרד יש מאין. דבר כזה אינו אפשרי, וגם בעת שהיה עדיין אפשרי, טמן בחובו סכנות של חידוש לשם חידוש יחד עם שטחיות אמנותית. הכוונה פה פשוט לציין שעם העלם המהפכנות והתהוות תקופת הגיבוש, הופכת תערוכה כללית אחידה עד סכנת שעמום. הניסיונות הטכניים - גם כאשר היו חיצוניים ולעיתים חסרי הצדקה פלסטית מספקת - יצרו לפחות מראית של תסיסה מסוימת בתערוכה כללית. עתה, כאשר קשה מאוד להפתיע את הצופה ב"טריק" טכני חדש, חייב אמן להיות בעל אישיות אמנותית ממדרגה ראשונה ועוזו רגשי בלתי רגיל כדי לבלוט באווירה המאוחדת של כלל התערוכה. גם אם הגיבוש האמנותי עדיף - וללא ספק הוא באמת עדיף - על הברקות וירטואוזיות 163

שאוירתה אפורה ושגרתית יותר.

עיון זהיר בתערוכה מבליט, בכל זאת, מספר מוצגים מעל לאווירה הכללית. בולט ציורו

מאורגנות הרבה יותר, אין טעם לתלות ציורים בעלי פורמאט קטן - למרות התיאוריה הנשמעת טוב כל כך והטוענת שגם ציור קטן יכול להיות גדול. תיאוריה זו אולי נכונה, אבל כדי לברר אם ציור קטן הוא באמת "גדול" - צריך לפחות לראות אותו ולמצאו בין עשרות ומאות בדים צבעוניים, ודבר זה אינו קל בתערוכה כה כללית.

של יוסף גטניו "נוף", בו מגלה הצייר תחושה צבעונית לירית וחוש ציורי משכנע. ציורו של חיים גליקסברג "טבע דומם" מעיד על חופש מכחול חדש של אמן ותיק זה ומשיכות המכחול שברקע הדומם משתלבות עם הנושא יחד עם היותן חופשיות הרבה יותר מאלה שנהג גליקסברג להפעיל. רישום דיות הריף של ישעיהו הופשטטר "דמות דינאמית" מדגים את כוחו הרישומי של צייר זה. מבין שני ציוריו של אלחנן הלפרין, בולט במיוחד "בשקיעה", בעוד שציורו השני "קהל רב של יונים", גם אם הוא יפה כשלעצמו, פגום מעט בגלל עיבוי חומריות מיותר בחלקו. שלמה ויתקין מיוצג במבנה צורני וצבעוני עשוי היטב ואורגני - "בת יפתח". מבין שני הציורים של שמואל טפלה, בולט במיוחד ציורו "טבע דומם ב". ציור נוף קטן בעל תחושה צבעונית נאה מייצג את בנימין לוי. אברהם מנדל, בציורו "פרחי הרע", מתקרב משהו לאווירה המזורה של ציורי אנסור, ואם ציור זה אופייני לתקופתו העכשווית, הרי שעשה דרך ארוכה להעמקת תחושתו הצבעונית והציורית. אביגדור סטמצקי מיוצג בציור, שמלבד יופיו כשלעצמו, יכול להוות דגם של "ציור לציירים". הציירת הדי קנדל מציגה גואש קטן - "קומפוזיציה" המעוררת סקרנות רבה לגבי שאר עבודותיה. קומפוזיציה זו, שהיתה יכולה להיקרא גם "הורדה מהצלב", מצוינת באווירה מיסטית עזה ותחושת תנועה. ציורו של שמואל רבינוביץ נהפך ליותר מופשט, יותר בנייני ופחות צבעוני.

בתחום הפסלים, בולטות עבודותיהם של מישל פילדס - "המלאך היורד" בו קיימת תחושת נפח וחומר מעולה; פסלה של חוה מחותן "דמות יושבת" בו הצליחה הפסלת בשימוש בחימר שרוף להעניק חומר נוסף ומלא עניין וכוח לחומרי הפיסול. פסלו של שלמה מאיר "צמד" ופסלו של יוסף תגר "תאוות" מעוררים אף הם עניין.

על רקע תערוכה שהיא, כאמור, אחידה יותר מקודמותיה, בולטים גם מוצגים לא בזכות היותם חשובים כשלעצמם, אלא בזכות היותם חיקויים או מציגים השפעות בלתי מעוכלות. מוצגים כאלה היו גם בתערוכות קודמות, אך עתה, כשאין עבודות מבריקות המסיתות את תשומת הלב מהחיקויים, הרי הם בולטים במיוחד. עבודות אחרות מתבלטות בערכן הגראפי או האילוסטריטיבי. המעניינות מבין אלה הן "פר" של משה פנחסי, "נוף" של זאן דוד ו"באחרית הימים" של שמואל כ"ץ. עבודתו של שמואל כ"ץ במיוחד מצטיינת בוירטואוזיות ורמה גראפית-טכנית בולטת.

מספר עבודות מעוררות עניין לאו דווקא בגלל ההישגים הטכניים, אלא בזכות אווירה שנתפסה כראוי. בציורו של שמואל וודניצקי - "יום חול בעירתי קזימיז" - יש תחושה של הווי קיים וברור למרות מספר ליקויים צורניים. בציורו של יוסף צ'פלין, "נוף טבריה", מתחיל להתרקם כתב-יד של משיכות מכחול ונראה שצייר זה עומד בראשית פריצה למימד ציורי יותר. גם ה"קומפוזיציה" של ישעיהו דרור מעוררת תחושה שיש לצייר זה עבודות חשובות ומקיפות יותר שלא הוצגו. ויאולט ציטרון בציורה "נוף", מגיעה להישג צבעוני, המשמש גם הוא מעין "מגרה תיאבון" שלפני הארוחה עצמה.

גם אם לא נכנסים להסקת מסקנות אמנותיות על רמת הציור בארץ נוכח ביקור בתערוכה הכללית, אפשר ללא ספק להדגיש מספר נקודות טכניות, החייבות לעמוד נגד עיני המארגנים תערוכות בעלות מספר מוצגים כה רב: תערוכה כללית חייבת להיות מוגשת בחטיבות